

Bog anmeldelser Noter 245

Undervisningsmateriale

Mette Holm: Det moderne Kina - fra kejserdømme til kapitalisme. 3. udgave. Frydenlund 2024.

Johnny Thiedecke: Skæbnestunder i Verdenshistorien - antikkens Grækenland. Forlaget Pantheon 2024.

Historisk faglitteratur:

Jakob Ørnbjerg: Købmanden, apotekerne og enkerne. Historien om Jens Bangs Stenhus. Gads Forlag 2024.

Hans Henrik Fafner: Den korte historie om Jerusalem. Forlaget Svane og Bilgrav 2024.

Ulla Mannering: Tøj og tekstil i Danmarks oldtid. Forlaget Turbine 2024.

Jannie Rosenberg Bendsen og Dorthe Bendtsen: Restaurering af Bernstorffs Palæ og Bredgade 40. Strandberg Publishing 2024.

Lars Kjær: Valdemar Sejr. Imperiebyggeren. Gads Forlag 2024.

Sidsel Bjerrum Fossat (red.): Den sorte omstilling. Fossile brændsler og livet i byerne. Nord Academic Forlag 2024.

Hans Bonde: Den danske riddertid. Aarhus Universitetsforlag 2024.

Michael Nebeling Petersen m.fl.: AIDS-krisens Danmarkshistorie. Gads Forlag 2024.

Undervisningsmateriale

Det moderne Kina

Mette Holm: *Det moderne Kina - fra kejserdømme til kapitalisme*. 3. udgave. Frydenlund 2024. 168 sider, 199,95 kr.

Nærværende bog er en opdateret udgave i Frydenlund-serien, der har tilhørende kildeuddrag på websiden his2rie.dk. Lad mig starte med kilderne, som også ser ud til at være blevet opdateret med bl.a. engelsksprogede kilder om covid-19. De ca. 10 links, jeg testede, virkede alle, hvilket jeg tidligere har oplevet som et problem med andre bøger i serien. Man kan løbe ind i et problem med abonnement til en avis, og det er selvfølgelig ærgerligt.

Der er flere interessante "SoMe" kilder, men mange af de kilder, jeg kiggede på, virker meget lange og dermed læsetunge. Jeg tror, tiden er moden til, at man skærer dem endnu kraftigere til. Mange elever vil have svært ved at komme i gang, hvis de udover grundbogstekst også skal læse så lange kilder.

Den samme indvending har jeg med grundbogens opsætning. Der er tale om to kolonner per side med ret lille skrift. Mange steder bladrer man og opdager chokeret fire rene tekstkolonner uden noget visuelt eller andet slik.

Bortset fra det dækker bogen generelt fint det moderne Kinas historie, hvilket vil sige fra ca. 1900 til i dag. Den lægger ud med "i dag" og går så tilbage til 1900 og følger derefter i en række kapitler historien op til 1989 – det år hvor bogen i øvrigt også med et appetizer-kapitel lægger ud. Så kommer kapitel 8, som jeg har brugt i forbindelse med elevoplæg. Det hedder "Et sammensat land" og kigger nærmere på Xinjiang, Tibet og andre dele, det kinesiske styre betragter som en del af landet. De sidste to kapitler hedder "Forholdet til omverdenen" og "Fremtiden" og fungerer ligeledes fint.

Bogens styrke er dens blik for de sociale forhold. Her mærker man, at forfatteren har rejst i Kina "i over 40 år" (Forord, s. 11). Man kan med fordel bruge nogle

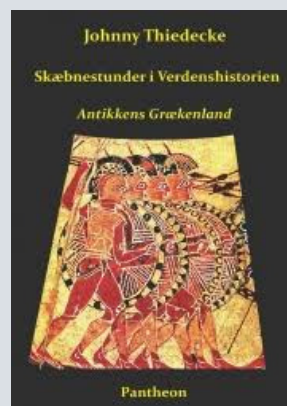
kortere underafsnit som f.eks. "Familien er et samfundsanliggende".

De seneste år har kastet en stribe bøger om Kina af sig, og man er nok nødt til at stykke sit emne lidt sammen, da bøgerne har forskellige styrker og svagheder. Den foreliggende bog har ikke et særskilt fokus på de "100 års ydmygelser", som jeg godt kan lide at bruge til et historiebrugsfokus, men er omvendt særligt god på socialhistorie og nutidens Kina – herunder dets forhold til omverdenen.

Troels Grøn

Skæbnestunder i Verdenshistorien - antikkens Grækenland

Johnny Thiedecke: *Skæbnestunder i Verdenshistorien - antikkens Grækenland*. Forlaget Pantheon 2024. 184 sider, 184 kr.

Johnny Thiedecke er en velkendt forfatter for mange af Noters læsere. Denne er den første i rækken af Skæbnestunder i Verdenshistorien og er tiltænkt fagene historie og oldtidskundskab eller en kombination af disse. En skæbnestund er, som i Skæbnestunder i Danmarkshistorien, en afgørende eller markant begivenhed i Verdenshistorien. De skæbnestunder, som Thiedecke har udvalgt i denne bog, er alle relevante og vigtige, men også traditionelle og set fra et vestligt perspektiv. Til hver skæbnestund er foruden en kort introduktion en blandede mængde af billeder, fremstillinger og tekster.

• Østen kontra Vesten: Perserkrigene [64 sider, 16 tekster, 30 billeder]
 • Det græske demokrati [44 sider, 17 tekster, 5 billeder]
 • Den peloponnesiske krig [14 sider, 5 tekster, 1 billede]
 • Alexander den Stores storhed og fald [50 sider, 10 tekster, 18 billeder]

Den helt store styrke ved Skæbnestunder er, som i Skæbnestunder i Danmarkshistorien, det rige tekstmateriale, hvor der er en række gode kilder og perspektivtekster. Teksterne er velvalgte og giver et godt udgangspunkt for at arbejde med de specifikke begebenheder. Svaghederne er nogle meget korte tekstintroduktioner og nogle meget lange tekster, som

Den helt store styrke ved Skæbnestunder er, som i Skæbnestunder i Danmarkshistorien, det rige tekstmateriale, hvor der er en række gode kilder og perspektivtekster. Teksterne er velvalgte og giver et godt udgangspunkt for at arbejde med de specifikke begebenheder. Svaghederne er nogle meget korte tekstintroduktioner og nogle meget lange tekster, som

gør det vanskeligt at bruge bogen direkte – specielt i eksamenssammenhæng. Her må læreren selv på arbejde med at skrive elevenlige tekstintroduktioner og korte teksterne af. Desuden er introduktionsteksten til de fleste emner for kort og ikke-teoretisk og her må suppleres med andre fremstillinger for at give konteksten for læsningen af teksterne. Der er desuden også et stort fravær af ikke-europæiske perspektiver og kilder i det første og sidste kapitel. Således kunne et værk som Amelie Kuhrts: *The Persian Empire* (Routledge 2007) med dets over 1000 siders kilder til perserrikets historie være inddraget.

Endelig er det også værd at bemærke at billederne har en god kvalitet. Således er der både gode slagkorte, nutidige fotos og historiemalerier, som kan bruges i en undersøgelse af eftertidens fortolkning af de forskellige skæbnestunder.

Samlet set vil bogen nok mest blive brugt i uddrag og herfra anbefales derfor et eksemplar til læreren eller skolens bibliotek, som så kan bruges i forbindelse med små projekter, eksamen eller større skriftlige opgaver.

Rasmus Thestrup Østergaard

Historisk faglitteratur

Købmanden, apotekerne og enkerne

Jakob Ørnbjerg: *Købmanden, apotekerne og enkerne. Historien om Jens Bangs Stenhus*. Gads Forlag 2024. 360 sider (rigt illustreret), 399,95 kr.

Inden Aalborg blev kendt som 'byen med de rygende skorstene', var det Jens Bangs Stenhus, som var den markante del af Aalborgs skyline. I 2024 fyldte bygningen 400 år, og i den forbindelse inviterede S.C. Strøbyrbergs Fond til bevarelse af Jens Bangs Stenhus og Nordjyske Museer i sensommeren til reception i Duus Vinkælder, som ligger i kælderen af Stenhuset. Til markering af jubilæet blev nærværende bog *Købmanden, apotekerne og enkerne*, skrevet af Aalborgs lokal- og kulturhistoriker Jakob Ørnbjerg, udgivet. Ørnbjerg, som er en dreven arkivrotte, har tidligere udgivet bøger om Jens Bang og Aalborgs renæssance. Bedre guide til at blive ført rundt i fortidens Aalborg skal man lede længe efter.

Jakob Ørnbjerg har - akkurat som Viggo Petersen til Aalborg-bogen 1988 *Jens Bangs Stenhus* - valgt F.C. Rodschous maleri fra 1859 af Aalborg Rådhus og Jens Bangs Stenhus som forside. Dog er indholdet et ganske andet. Hvor Viggo Petersen betonedede stenhusets arkitektur og dekorationer, er Ørnbjergs blik rettet mod de mennesker og den handel og vandel, der har skabt bygningens levende historie, som titlen også antyder.

Stenhusets bygherre - købmanden Jens Bang - beskrives som 'en stridig og trættekjær mand', der havde sit hyr med lokale skærmydsler, faderskabssag og voldssager. Til gengæld var han også en dreven forretningsmand, der havde økonomi til at lade et stort stenhus bygge, som var en adelsmand værdig. Nok var huset skønsomt dekoreret, men tag ikke fejl; huset var ikke opført til pryd eller pynt. Det var en funktionel købmandsgård ud til Østerå, hvor skibe kunne afløse deres last, som blev sat af i husets stueetage eller baggård. På første sal boede Jens Bang og hans kone Maren Jørgensdatter, mens de øverste etager og loft udover ragelse blev anvendt som kornlagre.

Jens Bangs død i januar 1644 faldt sammen med svenske rytteres besættelse af Aalborg under Torstenssonfejden. Han efterlod sig ikke nogle efterkommere, men derimod et væld af ubetalte regninger. De svenske soldater brugte bygningen som kaserne indtil sommeren 1644. Det af værdi, som tropperne ikke tog med sig hjem til Sverige efter besættelsen, blev ødelagt. Det var et sørgeligt syn, som mødte de vurderingsmænd, der efter krigen skulle gøre boet op efter Jens Bang. Kreditorerne delte derfor Stenhusets lokaler imellem sig. Købmandsgården eller fallitboet, som det jo blev, var endt som udlejningsejendom.

Men i 1670 rykkede den første apoteker ind i Stenhuset, og fra det tidspunkt blev der drevet apotek i bygningen frem til 2013. Apotekeren Friedenreich tog fat på en omfattende restaurering og ombygning af Stenhuset, så det fik den profil, vi ser i dag. Tiden var ham også gunstig, da Aalborg atter var i vækst efter krigene med Sverige.

At enkerne har fået en plads i bogens titlen skyldes, at den fjerde rytter ofte kom efter apotekeren længe inden hans kone; trods et væld af medikamenter ved hånden som urter, mumie og iler, kunne det ikke redde apotekeren. Den efterladte enke måtte derfor gifte sig på ny med en apoteker, der kunne drive forretningen videre. På sæt og vis var det enkerne, som sikrede, at Jens Bangs Stenhus over flere omgange forblev et apotek. Og med Christoffer Strøbyrbergs ankomst til Aalborg i 1829 kom Stenhuset i Strøbyrbergsfamiliens eje, der førte apoteket videre indtil 1977. Den sidste apoteker i familierækken, Sigurd Carl Strøbyrber, op-

rettede i 1973 S.C. *Strøybergs fond til bevarelse af Jens Bangs Stenhus*, da han ikke selv fik nogle arvinger. Efter S.C. Strøyberg drev endnu et par apoteker virksomhed i stenhuset, indtil Sundhedsstyrelsen i 2013 valgte at lukke det næsten 350 år gamle apotek under højtlydte lokale protester. I dag findes der i Stenhuset, ud over Duus Vinkælder, også en ganske interessant apotekersamling til vidne om de mange års apotekervirksomhed i bygningen.

Købmanden, apotekerne og enkerne er mere end blot et stykke lokalhistorie om et stort hus i Aalborg. Bogen giver et levende kulturhistorisk indblik i, hvordan handelslivet, privatlivet og sæderne var i købstaden Aalborg. Men bogen trækker tillige på kyndig vis omverdenen med ind i den lokale historie; alt fra toldregnskaber til medicinhistorie. Derfor er bogen interessant; også for læsere, som ikke har deres rod eller liv i Aalborg. Om end Jens Bangs Stenhus ikke længere er en del af Aalborgs skyline, står bygningsværkets historie skarpere end nogensinde. Skarpere end de høje boligbyggerier med små glasaltaner, som er skudt op i bygningsværkets nærhed.

Lasse Taagaard Jensen

Jerusalems historie – en vanskelig historie

Hans Henrik Fafner: *Den korte historie om Jerusalem*. Forlaget Svane og Bilgrav 2024. 224 sider, 200 kr.

Det forholdsvis nye forlag Svane og Bilgrav udgiver en serie historiebøger "Den korte historie om..." med primært oversatte værker af anerkendte forfattere som fx Orlando Figes' bog om Ruslands historie. I denne bog er det dog den danske journalist Hans Henrik Fafner, der er forfatteren. Han har boet i Israel i mange år bl.a. som korrespondent for Information

og Weekendavisen.

Bøgerne i serien er tiltænkt et alment orienteret publikum, og bogen er både prismæssigt og omfangsmæssigt overkommelig.

I tolv kapitler fortæller Hans Henrik Fafner om hele byens historie fra den allerførste tid som "Byen i udkanten af den gyldne halvmåne" helt op til den nyeste tid med terrorangrebet i oktober 2023. Hvert kapitel

er på 15-25 sider, og der er både kort og illustrationer. Bogen er forsynet med et begrænset antal noter, men uden litteraturliste og indeks.

Hans Henrik Fafner er en meget vidende forfatter. Man mærker, at han kender sit stofområde og byen særdeles godt, og det bliver på den måde et indgående portræt af byen og dens historie.

Jerusalem har i sin tusindårige historie spillet en meget central rolle i en række af den vestlige verdens allervigtigste forløb ikke mindst som en vigtig by for de tre monoteistiske religioner jødedommen, kristendommen og islam. Der har været utallige historiske begivenheder, som har fundet sted i og nær denne by, og langt de fleste danskere vil være bekendt med byen fra bibelhistorien og måske også som den by, som var målet for korstogene i middelalderen.

I moderne tid er grundlæggelsen af staten Israel og konflikten mellem Israel og dets naboer kendt for de fleste. Jerusalem er i dag landets hovedstad, men også det er omstridt på grund af konflikten med palæstinenserne. Fx ligger den amerikanske ambassade i byen, mens Danmark holder fast ved sin ambassade i Tel Aviv.

Jeg har selv for få år siden besøgt byen, og med denne bog får man interessante oplysninger om mange af de begivenheder, som har været med til at forme byen, som den er i dag. Al-Aqsa-moskeen, Grædemuren, Gravkirken og mange andre centrale steder får en grundig omtale i denne bog.

Men bogen er dog ikke helt vellykket, for man bliver overbebyrdet med navne, steder, begivenheder, bygninger, konflikter, religiøse retninger, bykvarterer og meget mere, så det er svært at bevare overblikket. Dette peger hen imod det centrale problem i bogen, og det er, at der mangler en overordnet idé eller problemstilling. Både i indledningen og afslutningen skal fortællingens idé stå klart for læseren. I de enkelte kapitler skal forfatteren hjælpe læseren til at forstå sammenhænge og udviklinger. Det kan være, at man så må undlade nogle navne eller begivenheder, som ikke er så væsentlige, men læseren vil hele tiden forstå, hvad det er, som sker – og hvorfor det er vigtigt at kende det.

Trods denne indvending er bogen velegnet som en introduktion til Israel og Jerusalem, som den historieinteresserede kan have glæde af at stifte bekendtskab med.

Ulrik Grubb

Tøj og tekstil i Danmarks oldtid

Ulla Mannering: *Tøj og tekstil i Danmarks oldtid. Forlaget Turbine 2024. 203 sider (rigt illustreret), 299,95 kr.*

Forlaget Turbine har søsat en bogserie i mange bind om Danmarks oldtid. Tilgangen er ikke en kronologisk opdeling af perioden, men en fremstilling af forskellige centrale emner inden for arkæologien og forhistorien. Efter bind om skibe og om klima er nu det tredje udkommet med fokus på tøj og klæ-

dedragt. Det er skrevet af den førende specialist på området, Ulla Mannering fra Nationalmuseet.

Seriens koncept betyder altså, at man ikke får en sammenhængende fremadskridende fortælling om oldtidshistorien som helhed, men nedslag i enkelte emner og deres udviklingslinjer. Hvad der går tabt af den større sammenhæng, vindes ved fagspecialistens præsentation af sit forskningsområde, og i betragtning af de seneste årtiers kolossale udvikling og specialisering inden for arkæologien, ikke mindst ved anvendelse af stadig mere avancerede naturvidenskabelige metoder, er det helt klart en givende tilgang.

Bogen er fagligt fuldt opdateret og dokumenteret, men er samtidig meget omhyggelig med at gøre sit emne tilgængeligt for den almene og eventuelt ikke særligt tekstilkyndige læser. Efter et kort afsnit om bevaringen af tekstiler i almindelighed, følger et meget instruktivt kapitel om vævningens teknik, hvor der med pædagogiske tegninger skabes klarhed over forskellen på lærreds- og kiperbinding, på anvendelsen af spindekrog og spindetten med meget mere. Senere i bogen bliver det baggrundsviden, der anvendes til datering og periodisering af oldtidstøjet.

Fra stenalderen er der ingen levn af tøj i sig selv, men ud fra mærker på dyreknogler, der viser pelsning, dokumenteres det, at dyreskind har været anvendt, og der er også fundet tandperler, der fortæller om de formodede, men ikke bevarede skinds udsmykning. Afsnittet bygger i sagens natur især på almene slutninger om, hvilke ressourcer jægerstenalderens mennesker har haft til deres rådighed, og på den generelle antagelse af, at alle ressourcer blev udnyttet. Det er en antagelse, der rigeligt bliver dokumenteret i de følgende perioder, hvor man har egentlige fund af tekstiler.

Landbruget kom til Danmark, men om dragten ændrede sig, er ikke klart. Dog må skindet fra de domesticere-

rede dyr være blevet brugt, og faktisk er det ældste skindfund, der er fra ca. 3000 f.Kr., faktisk skind fra en kalv.

Ulla Mannering er her som andre steder i bogen forsigtig med at drage vidtgående konklusioner ud fra et spinkelt materiale. Hvornår man begyndte at bruge en væv, ved man ikke, for der er tilsyneladende fundet vævevægte fra stenalderen, men de kan nu også have været fiskekroge – fundene fremlægges, tolkninger antydes, men skråsikre vurderinger kommer der ikke.

Fra bronzealderen er der endelig rigtige fund, især fra den ældste del, hvor gravlæggelse i kister var almindelig. Det er ikke, fordi designet af tøjet ser ud til at have ændret sig meget, men til gengæld gjorde materialet det, for nu begynder man at anvende fårenes uld – ja der er ligefrem tale om en "uldrevolution", som kom til Danmark med 1000 års forsinkelse fra det sydlige Europa. Ulden blev sorteret efter farve, så man har udnyttet fårenes naturlige pigmentering til at skabe klæder, der ikke blot har været praktiske, men også har skullet se ud, vise status og overskud. Det er her i bronzealderen, vi kommer tættere på menneskene, og vi får en grundig gennemgang af bl.a. Egtvedpigens dragt, herunder det gennemsligtige snoreskørt med referencer til andre fund og samtidige bronzefigurer. Diskussionen om, hvor Egtvedpigens mon stammede fra (Sydtyskland eller Egtvedegnen?), berører Ulla Mannering ikke, for det er jo alene hendes tøj, der er emnet her.

Bronzealdermændene kender vi fra 4 gravfund, og de har været klædt i en stor kappe over en rørformet kofte og en slags kilt til knæene, og så har deres huer været små håndværkstekniske mesterværker - det må der i bronzealderens aristokratiske samfund have været status i.

Jernalderens moselig er ledsaget af stykker af tøj, og senere i perioden skifter gravskikken fra ligbrænding til jordfæstelse, så materialet vokser. Man kan se, at der ud over uld også anvendes skind og plantetekstiler som hør. Dertil udnyttes ikke bare den naturlige farvevariation fra fårene, men også plantefarver til at skabe tøj i gule, røde og blå farver. I forhold til den lysende, solrige bronzealder hævder jernalderen, som vi ellers nok tit ser som en barskere, mere grå tid, sig med langt mere farverigt tøj. Også her får man grundige præsentationer af fundene, bl.a. Huldremosekvinden, hvis vævede tørklæde og nederdel kunne være et design fra et moderne modehus. Mændene i jernalderen har været i tæt kontakt med andre germanske folk længere sydpå og har fra dem lært at bruge bukser – i romerske øjne et i den grad barbarisk stykke tøj. De kendteste af dem, mosefundene fra Grauballe og Tollund, har ud fra de tøjrester, de fik med, næppe været slaver eller straffede småfolk. Ulla Mannering nævner forskellige tolkninger,

men igen er en dybere diskussion af de spektakulære mosefund uden for bogens ramme.

Bogen slutter med vikingetiden, hvor der ikke er så mange tekstilfund fra, men til gengæld udvides kildematerialet stærkt både med billedlige fremstillinger fra bl.a. guldgubber og med skrevne beretninger. Den arabiske rejsende Ibn Fadlan gav således en detaljeret skildring af påklædningen af en afdød mægtig viking ved Volga. Beretningen understøttes af fundet af Bjerringhøjmanden, der sammen med andre gravgaver fik rosa silkestoffer, gule bukser og en tunika med broderede plante- og dyremønstre med sig efter døden. Der er altså ofret meget på fornemt udstyr til den døde, men det er også en advarsel mod at slutte fra gravfundenes kostbare tøj til den daglige påklædning. Ulla Mannering konkluderer dog, at vikingetidens mandstøj var langt mere forfintet, farverigt og udsmykket end det billede, meget moderne populærkultur giver. Der er også sket en specialisering af tekstilhåndværket, for nu skulle der også produceres sejl til skibene, og det har krævet en enorm indsats og meget samarbejde – eksperimentelt har man regnet sig frem til, at én mand skulle bruge 3,5 års fuldtidsarbejde på at fremstille sejlet til Ladbyskibet.

Bogen har en fornem billedside, med fotografier, der viser tekstiler i nærbillede, så forskellige vævemønstre træder tydeligt frem, med tegninger af redskaber og teknikker, og med rekonstruerede dragter.

Et grundtema er den omhyggelige udnyttelse af ressourcerne i oldtiden og den vedvarende genbrug af kostbare tekstiler. Der blev lappet og syet til, og husk nu, skriver Ulla Mannering, at uldtøjet var fremstillet af fineste uld og må have været rigtig rart at have på. Til sidst lægger hun sin faglige forsigtighed til side og sammenligner engageret oldtidens tøj med det, der i vore dage produceres af dårlige materialer og med ringe levetid. Sådan får bogen direkte relevans i vores samtids diskussion af bæredygtighed.

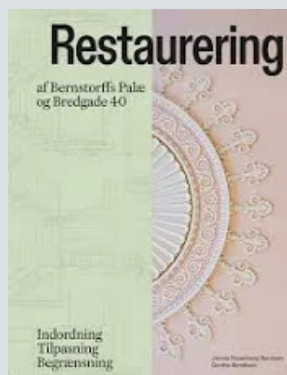
Den almene læser kunne nok ønske sig flere udblik til de samfund, hvor tøjet blev til, dybere diskussion af de fascinerende grav- og moselig, men det må man få andetsteds, f.eks. i andre kommende bind af bogserien. Til gengæld får man en stringent, metodisk sikker og meget oplysende bog, hvor man følger specialistens arbejdsmetode og bliver imponeret af evnen til at drage konklusioner ud fra meget små og få bevarede stykker stof.

Helt konkret stimulerer bogen i den grad til at tage på museumsbesøg og med større udbytte kigge på oldtidstekstiler og reflektere over, hvor meget indsigt i fortiden klæder giver.

Mads Pedersen

Bernstorffs Palæ og Bredgade 40

Jannie Rosenberg Bendsen og Dorthe Bendtsen: *Restaurering af Bernstorffs Palæ og Bredgade 40*. Strandberg Publishing 2024. 256 sider (rigt illustreret), 349,95 kr.

Jannie Rosenberg Bendsen er forfatter, arkitekthistoriker og ph.d., Dorthe Bendtsen er forfatter, arkitekturformidler og restaureringsarkitekt. Sammen har de skrevet en bog med mange flotte illustrationer om de to bygninger, Bernstorffs Palæ og nabobygningen i Bredgade nr. 40. Begge ligger i Frederiksstaden tæt på

Amalienborg og har gennemgået nænsomme restaureringer med hensyn til både den praktiske brug af bygningerne og fredningshensyn. Firmaet Jeudan, der står for udlejning af erhvervsejendomme og lokaler købte begge bygninger i 2016, og restaureringsarbejdet blev afsluttet i 2022 (Bredgade nr. 40) og 2023 (Bernstorffs Palæ).

Bogen er inddelt i 5 store kapitler: Frederiksstaden, Bernstorffs Palæ, Bredgade 40, Restaurering af førstnævnte og af sidstnævnte. Hertil kommer en indledning, tidslinje, fyldige noter, en imponerende litteraturliste og et personregister samt en præsentation af forfatterne.

Frederiksstaden, som er grundigt behandlet af John Erichsen (Frederiksstaden 1972), der naturligvis er med i denne bogs litteraturliste, er interessant både fra et historisk og arkitektonisk samt æstetisk synspunkt og er efter min mening et af de flotteste kvarterer i hovedstaden. Frederik V tog initiativet og overlod planlægningen til Nicolai Eigtved. Grundstenen til Moltkes Palæ (Amalienborg) blev lagt 1750, og Bernstorffs Palæ blev bygget fra 1752 til 1756, og indretningen blev færdiggjort en halv snes år senere. Bygherren var J.H.E. Bernstorff, der var Danmarks udenrigsminister fra 1751-1770, og han skulle bo standsmæssigt. Da Bernstorff døde i 1772, overtog nevøen, Andreas Peter Bernstorff palæet. Han blev også udenrigsminister i flere omgange: 1773-1780 og 1784-1797 og boede i palæet i det meste af perioden, men blev i begyndelsen af 1780'erne forvist til udlandet, da han faldt i unåde. Herefter blev palæet solgt og inddelt i flere boliger, og i det hele taget har det gennemlevet en broget historie. Så forskellige ejere som arveprins Ferdinand og prinsesse Caroline (Fr.6's datter), Kong Georg I af Grækenland (Chr. IX's søn, Vilhelm) og Højesteret har haft til

huse i det flotte palæ. Fra 1921 til 2016 var ejeren forsikringselskabet Baltica (senere Tryg).

Efterhånden som Baltica udvidede, opstod der behov for mere plads, og naboejendommen Bredgade 40 blev købt, og arkitekten Sven Eske Kristensen fik i slutningen af 1940'erne til opgave at tegne en moderne bygning uden at ødelægge indtrykket af det gamle fredede palæ. Bredgade 40 blev bygget i 1950'erne og stod færdig i 1958. Bendsen og Bendtsen skildrer på udmærket vis, hvilke problemer arkitekten havde med Det Særlige Bygningssyn og andre myndigheder, ligesom han måtte tåle kritik fra kolleger, men de fleste var vist enige om, at resultatet var godt og ikke misklædte gadebilledet.

De sidste to kapitler handler som nævnt om den moderne restaurering. Her fremgår det klart, hvilke hensyn der er til at restaurere fredede og bevaringsværdige bygninger både med hensyn til materialer, indretning og moderne brug af bygningerne. Jeg skal ikke gøre mig klog på dette emne, men kan blot konstatere, at restaureringerne af begge bygninger er yderst vellykkede.

Det er en meget flot og velskrevet bog, der giver et nyt perspektiv på både de to bygninger og Frederiksstaden. Illustrationerne er dels ældre billeder, og i den grad nyere og meget flotte farvefotografier af detaljer og helhed i tiden før og efter restaureringerne. Det færdige resultat er imponerende. En ting, der undrer mig som historiker er, at bogen bortset fra enkelte steder ikke kommer ind på omkostningerne. Mange informationer er muligvis utilgængelige, men der burde være brugt en side eller to på at diskutere problematikken. Ret skal være ret: Vi får oplyst (s. 71), at A.P. Bernstorffs to sønner i 1799 solgte palæet til to arkitekter for 40.000 rigsdaler, og (s. 74) at der under arkitekt Jørgen Hansen Kochs restaurering af palæet i 1820'erne blev brugt 97.925 rigsbankdaler i sedler og 892 rigsbankdaler i sølv til selve bygningen og 95.633 rigsbankdaler i sedler og 77.577 rigsbankdaler i sølv til indretningen, da arveprins Ferdinand og prinsesse Caroline skulle flytte ind i det nyrestaurerede palæ, og (s. 84), at kong Georg I af Grækenland betalte 375.000 kr., da han overtog palæet, efter at de to døde. Han skulle bo standsmæssigt, når han besøgte sit hjemland og kongefamilien.

Hvad kan vi bruge bogen til som historielærere i stx og HF? Naturligvis er det ikke en bog, der umiddelbart kan bruges i undervisningen, men den bør indkøbes til skolens bibliotek, og hvis man agter at lave en ekskursion til København med særligt henblik på Frederiksstaden, er det klogt at standse op foran bygningerne og (evt. lade et par elever) fortælle om dem med udgangspunkt i bogen.

Kai Verner Nielsen

Valdemar Sejr. Imperiebyggeren

Lars Kjær: *Valdemar Sejr. Imperiebyggeren*. Gads Forlag 2024. 304 sider, 349,95 kr.

Middelalderforsker på Northeastern University, London, Lars Kjær vil være kendt for de, der følger podcasten "Mægtige middelalder", hvor han er en hyppig gæst hos værten Thomas Heebøll-Holm. Han har tidligere skrevet bøger på dansk om Cæsar, om London og om Valdemar d.

Store. Lars Kjær har nu begået en omfattende og vigtig bog om Valdemar Sejr (konge 1202-1241). Det er godt nyt for de mange, der interesserer sig for såvel dansk som europæisk middelalder. Hvis man ser bort fra B. S. Ingemanns historiske roman "Valdemar Sejr", udgivet 1912, har der ikke tidligere foreligget en Valdemar Sejr-biografi, hvilket godt kan undre.

Bogen lægger ud med at opridse de historiske omstændigheder, der gik forud for Valdemars regeringstid, og er herefter primært opbygget kronologisk. Den er inddelt i kapitler med fokus på tematikker i Valdemar Sejrs politiske og militære karriere. Der er således nedslag i imperieopbygningen 1202-1217, konsolideringen og Estland felttoget 1217-1223, kongens fangenskab og tilbagekomst til magten 1223-1227 og endelig det fortsatte imperieprojekt og konsolidering af statsmagten 1227-1241. Fokuset er rettet mod det politiske og militære aspekt, og som en god historiker giver han sig ikke af med psykologiske fabuleringer angående mandens indre liv og ægteskabelige relationer, men holder sig til hvad kilderne siger og de hypoteser, det er muligt at udlede fra disse.

Valdemar Sejr blev kronet til konge i 1202 efter broderen Knud d.6's (1182-1202) pludselige død samme år. Valdemar overtog et Danmark, der var styrket som følge af Valdemar d. Stores (konge 1157-82) konsolidering, efter de gentagne opgør med Svend Estridsens øvrige efterkommere i perioden 1131-1157. Økonomisk oplevede landet fremgang, ikke mindst som følge af de store mængder af sild, som i saltet tilstand var blevet en eftertragtet eksportvare.

Valdemars forgængere havde ført krige mod landets naboer, og den nye konge var ikke anderledes på det punkt. Den ambitiøse monark rettede først blikket mod området "Nordalbingen" (dvs. nogenlunde området fra Hamborg og op til Ejderen) og indsatte sin nevø og mangeårige støtte Albert af Orlamünde som greve

i førnævnte område. Selv om Valdemar nu var repræsenteret i Nordtyskland, betød det ikke, at man kan tale om en stabil situation. Flere ting gjorde, at Hamburg ikke var permanent under den danske konges kontrol, hvilket betød, at Valdemar førte krige, herunder mod Bremen. I takt hermed blev danskerkongen også involveret i det hellige tysk-romerske riges indre magtkamp, hvor Otto d.4 (konge 1198, kejser 1209-1218) og skiftende paver som Innocens d.3 m.fl. kom til at give Valdemar både med og modspil.

Ti år inde i 1200-tallet startede de østgående erobringstogter mod bl.a. pruthenserne (preusserne). Disse togter blev anerkendt af pavemagten og dermed legitimeret som officielle korstog, hvilket gav Valdemar mulighed for at udsætte sin deltagelse i de mellemøstlige korstog (som han havde lovet). I det hele taget påviser forfatteren, at Valdemar til stadighed var i kontakt med pavemagten, og at han forsøgte at udnytte denne i sin imperieskabelse. År for år fik Valdemar gennem militær operation og politisk og diplomatisk behændighed sikret sig en position som en centraleuropæisk fyrste, måske en af de vigtigste, ifølge Lars Kjær, og dette gjorde ham på et tidspunkt til en mulig kandidat til den tysk-romerske kejserkrone. De mange ægteskaber mellem Valdemarklanen og de europæiske fyrster tillægger Lars Kjær også en afgørende betydning for Valdemars succes. Det mest kendte, det omtumlede ægteskab mellem søsteren Ingeborg og Philip August, men også søstrene Sofia af Orlamünde og Helene af Lüneburgs ægteskaber har været vigtige for netværket og afgørende for stabiliteten i Valdemars imperium, ifølge Kjær.

Et afgørende skifte under Valdemars imperieprojekt handler om kongemagtens basis. Betydningen af Valdemarernes fundering i Hviideslægten svinder ind til fordel for allianceerne med de tyske stormænd og magthavere. På samme måde bliver andre "danske" stormandslægters betydning reduceret. Konsekvensen herefter kan aflæses i de danske stormænds fodslæbende bestræbelser på at få Valdemar og sønnens fangenskab hos Henrik af Schwerin til at ophøre. Lars Kjær hæfter sig ved, at Valdemars rige trods afskalning ikke går i opløsning i kongens fravær, hvilket indikerer, at imperiet var velorganiseret og byggede på andet end en enkelt mands dominans. At Valdemar så efter sit fangenskab ikke havde den samme succes som tidligere med at rekonstruere imperiet, er således ikke et udtryk for et egentlig sammenbrud.

Valdemar Sejrs betydning for eftertiden er flerfoldig. Lovgivningsarbejdet med Skånske Lov og Jyske lov må ses som et vigtigt skridt i retningen af at skabe en centraliseret statsmagt. Dette aspekt går Lars Kjær dog ikke i dybden med ud over at påpege forholdet. Det er nok overflødigt at minde om mytologien omkring Dan-

nebrogts fald fra himlen under slaget ved Lyndanisse og om dronning Dagmar, som har være vigtige ingredienser i den nationale fortælling om den danske nation. Lars Kjær er bevidst om denne mindehistoriske dimension, dog uden at det bliver til et gennemanalyseret omdrejningspunkt i fremstillingen. Han dokumenterer eftertidens fascination af kongen ved at inddrage bl.a. Agnes Slott-Møllers og Chr. August Lorentzen m.fl. malerier med Valdemar Sejrs motiver. Det er i det hele taget en rigt illustreret bog med fine optryk og fotografier, der gør den til tider lidt krævende læsning, der er en følge af at skulle holde rede på de mange skiftende alliancer med personer (tit med samme fornavn) og lokaliteter lettere.

En stor styrke ved bogen er det forskningsmæssige arbejde, som Lars Kjær har foretaget. Den magtpolitiske historieforskning i dansk middelalder har traditionelt centreret sig om kilder fra samlingen "Diplomatarium Danicum" (der i dag kan tilgås elektronisk). Lars Kjærs forskning har i tilgift også rettet sig mod arkiver syd for grænsen (særligt Tyskland og Pavestaten). Derved adskiller hans forskning, ifølge eget udsagn, sig fra tidligere middelalderhistorikeres. Kjær formidler resultaterne af sine omfattende kildestudier som en sammenhængende beretning. Han gør opmærksom på, at resultatet som følge af den udvidede kildesøgning resulterer i, at Valdemar Sejrs-periodens historie må ses og fortolkes i en mere kompleks sammenhæng uden dog at gå i egentlig polemik med andres studier af perioden. Det er en bog, der henvender sig såvel til den faguddannede historiker såvel som den almindeligt historieinteresserede. Den vil skabe glæde som gave til begge hold.

Jørgen Lassen

Den sorte omstilling

Sidsel Bjerrum Fossat (red.): *Den sorte omstilling. Fossile brændsler og livet i byerne.* Nord Academic Forlag 2024. 384 sider, 399,95 kr.

Bogen med den fantastiske titel fortæller historien om, hvordan vi især i hjemmet og i bymiljøet op igennem det 20. århundrede indrettede os på en måde, der i dag gør en grøn omstilling nødvendig.

Bogen består af en række essays skrevet af forskellige forskere om temaer inden for "Bølg", "Forbrug", "Transport" og "By". Der gemmer sig flere inte-

ressante essays under de forskellige overskrifter, f.eks. et skrevet af Mogens Rüdiger med titlen "21 graders kulturen". Det kan man jo nok relatere til, efter at ens skole har skruet ned til 19-20 stykker. Gennemsnitligt har det vist sig, at 21 grader giver størst "temperaturbetingset velvære" (s. 29). Eller på moderne dansk: trivsel. Til gengæld skal man ifølge et citat fra Samvirke passe på med at fyre for meget, da "vi bliver dumme, hvis der er over 23 grader i stuen" (s. 28). Det blev langt nemmere at opvarme hele boligen jævnt, da olie-fyr og siden central- og fjernvarme efterhånden afløste kakkellovnen. Derudover er der ifølge Rüdiger kommet en immaterialitet ind, som gør forbruget usynligt, hvilket nok øger velværen (ingen slæben af kul), men som også er med til at fjerne fokus fra forbruget. Forfatteren mener blandt andet, at vi bør gøre op med den jævne opvarmning af hele boligen til 21 grader.

Der er i vid udstrækning tale om en form for hverdags-historie med flere af den slags små, finurlige informationer, som jeg har prøvet at give et eksempel på ovenfor (og nedenfor), og som jeg synes ofte giver en god fornemmelse for det levede liv. Bogen bliver på den måde præget af det Georges Perec kalder "at undersøge det almindelige og upåagtede" (s. 86). Der er flere små kilder i form af f.eks. statistik, interviewuddrag og reklamer, som man kunne tage ud og bruge i timerne. Særligt nogle af reklamerne er sjove ud fra et levnsper-spektiv.

Redaktøren af bogen, Sissel Bjerrum Fossat, har selv skrevet kapitlet "Det sorte klædeskab", der starter effektivt: "Tøj er det fossile samfunds første synd. Ligesom hos Adam og Eva var det med tøjet, det hele begyndte" (s. 114). På trods af bogens – og også dette kapitels – indbyggede moralske udgangspunkt, bliver dette aldrig altoverskyggende, da selve undersøgelsen af de forskellige eksempler på sort omstilling er i høj-sædet.

Et sidste kapitel, jeg vil nævne, er "Dansk bilturisme" skrevet af Julie Andersen-Mølgaard. Her fortælles det blandt andet, at vi skal helt frem til 1995, før flest danskere tager på ferie i udlandet. De foretrak Danmark i bil. Der var blevet arbejdet hårdt på at gøre bilturismen attraktiv i Danmark, f.eks. ved at lancere den som et "grønt bidrag" (s. 268), for nu skulle man væk fra byen og ud i naturen. Forskellige aktører, også Ford, arbejdede sammen om markedsføringen, og inspireret af det amerikanske begreb om "scenic routes" fik vi i Danmark "Margueritrutten". Interessant er det også at læse, at en af grundene til de bilfrie søndage hen over vinteren 1973-74 var, at det i hvert fald ikke skulle gå ud over "sommerens blomstrende danske bilturisme" (s. 276). I øvrigt ville man kalde ruten "Margretheruten", men det brød dronningen sig ikke om, så det blev ved hendes favoritblomst. Ruten repræsenterede et udvalg

af den bedste natur og kultur, landet kunne byde på, og hele landet blev dækket af ruten bortset fra Bornholm. Bornholms Amt mente, "at alt på Bornholm var vigtigt at se. Derfor var det umuligt med kun én rute på øen" (s. 286).

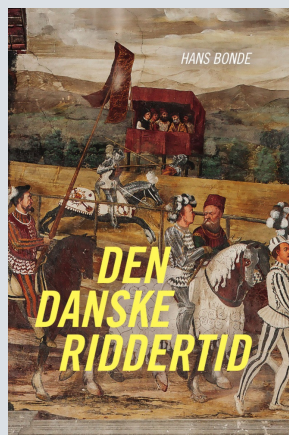
Efter en tour de force gennem Danmarks bilturisme ender forfatteren med et passende brag af en konklusion: "Sat på spidsen udviklede private aktører og danske turistorganisationer i 1970-1995 en kulsort turismestrategi, som blev markedsført og præsenteret som grøn naturturisme" (s. 288).

Ikke alle kapitler er lige interessante, men det hænger nok mere sammen med, hvor ens specifikke interesser ligger. Jeg anbefaler gerne bogen, og så kan man jo selv udvælge, hvilke kapitler man vil fokusere på.

Troels Grøn

Glimrende bog om den danske riddertid

Hans Bonde: *Den danske riddertid*. Aarhus Universitetsforlag 2024. 378 sider, 399,95 kr.

Det er en vægtig og vigtig bog, Hans Bonde har skrevet om den danske riddertid. Hans Bonde henviser i bogens centrale kapitel "En ceremoniel epoke" til "den radikale toneangivende historiker Erik Arup, der fortjenstfuldt analyserede samfundet ud fra folkets – borgernes og bøndernes – perspektiv" (s. 127). I det følgende po-

lemiserer Bonde dog mod Arup, dels fordi han moraliserede mod samfundets top, dels fordi han karakteriserede Erik Menveds engagement i ridderturneringer som "pragtlysten" og "underlagt et barnligt ridderideal".

I modsætning til Arups interesse for og fokus på folket analyserer Bonde samfundet ud fra overklassens – adelens og kongeslægten – perspektiv. Og det hænger naturligvis sammen med bogens emne. Ridderspil har i Bondes fremstilling to funktioner: det er en (overklasse-) sport, og det er en central del af det kit, der holder samfundet sammen.

Til at underbygge den sidste funktion anvender Bonde Jürgen Habermas' teori om den repræsentative offentlighed. Altså det forhold at fyrstens magt i førmoderne

samfund var baseret på, at han iscenesatte sig selv som magtens guddommelige repræsentant. Magten blev retfærdiggjort ved at fyrsten/kongen demonstrerede for undersåtterne, at han havde magten ved at føre sig frem iført dens klæder og fremvisende dens symboler. For eksempel i forbindelse med ridderspil, der indgik som underholdning i forbindelse med kroninger og bryllupper.

Sportsdimensionen i ridderspillene volder Bonde nogle problemer. Et centralt element i en moderne definition af sport er, at det bygger på et meritokrati: "I sport skal deltagerne vurderes efter indsats ('merit') og den status, man har uden for banen, må ikke influere på resultater opnået på banen" (s. 171). Men i ridderspil er den gældende regel kort fortalt, at kongen altid vinder! Sport i riddertiden var ikke meritokratisk, men aristokratisk! For i den repræsentative offentligheds regi kan fyrsten ikke være taberen.

Som det fremgår af titlen opererer Bonde med begrebet "Riddertiden", og den strækker sig fra ca. 1050 til 1536 altså fra tidlig middelalder til renæssancen. På mange måder er bogen en fascinerende genfortælling af Danmarks historie med fokus på magthavernes privatliv, interesser og indbyrdes relationer i denne periode. Hvor Bonde også gør en hel del ud af forholdet til udlandet – ikke mindst belyses og analyseres de ofte tætte bånd mellem det danske kongehus og de tyske fyrstehuse. Og på trods af det maskuline emne bliver (overklassens) kvinder bestemt ikke overset her. De optræder som funktionelt vigtige i fyrstelige ægteskabsalliancer og centrale rollehavende omkring ridderspillene.

Bonde gør med rette meget ud af at hans bog er et pionerværk. Ridderspil har hidtil været en stort set overset foreteelse i dansk historieskrivning. Det kan undre, når man betænker den fascination, der har været omkring middelalderen i den moderne kultur i form af computer- og rollespil, litteratur og tv-serier. Men det råder Bondes bog i høj grad bod på.

En af grundene til at ridderturneringer hidtil har været overset af forskningen kan være, at kildematerialet er magert. Bonde kan dog dokumentere 50 danske ridderspil (s. 280), og han argumenterer for, at der sandsynligvis har været betydeligt flere.

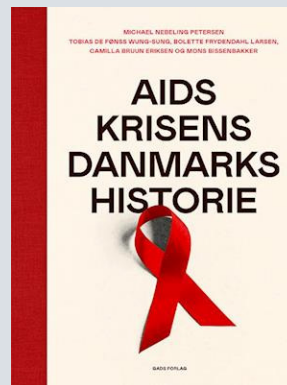
En overset gruppe, Bonde også fremdrager i bogen, er herolderne. Bonde påviser hvordan heroldens rolle ved fyrstehofferne udviklede sig fra at være ret begrænset i forbindelse med organisering af ridderspil til at de fik flere og flere funktioner og i mange tilfælde blev en slags ambassadører for fyrsterne ved udenlandske hof.

Bogen er ekstremt flot og fyldigt illustreret. Den er velskrevet og kan tjene som et efteruddannelseskursus i dansk middelalders historie – sådan fungerede den i hvert tilfælde for undertegnede.

Henrik Bonne Larsen

AIDS-krisens Danmarkshistorie

Michael Nebeling Petersen m.fl.: *AIDS-krisens Danmarkshistorie*. Gads Forlag 2024. 336 sider, 399,95 kr.

Siden Corona-epidemien første bølge i Danmark i starten af 2020 har jeg undervist mine historiehold i forløbet "Sygdomshistorie og epidemier". Epidemier kan nemlig være en brugbar prisme til at udforske forholdet mellem fortid, nutid og fremtid på. Hvilken viden har man om sygdommen, når den rammer? Hvilke sam-

fundsmæssige rammer udspiller sygdommen sig i? Hvem rammer sygdommen? Hvilke ændringer skabte sygdommen for samfundet og for menneskets tanker om sig selv? Præcis alle disse emner kommer bogen "Aids-krisens Danmarkshistorie" rundt om – og præcis dette er bogens udgangspunkt: "Epidemien tager form i samspil med de politiske, hverdagslige, subkulturelle, sociale og æstetiske kulturer, der kendetegner tiden".

Bogens fem forfattere er alle ansat på Københavns Universitet - som historikere eller kønsforskere, og den er resultatet af et fælles 4-årigt forskningsprojekt. Forfatterne omtaler sig som "os", der var unge i 1990'erne og 2000'erne og ikke oplevede krisen på egen krop, men som alligevel oplevede, at køn og seksualitet var påvirkede af aids-krisens skygger.

Bogen omhandler perioden 1981-2000 – hvilket går fra året for de første aidstilfælde i Danmark og til den tid, hvor hiv-smittede kan leve med sygdommen i et normalt langt liv. Bogens 335 sider er opdelt i fire dele. Den første del handler om de første angreb og reaktioner, det første oplysningsarbejde og flere faktuelle afsnit med tal og information om hiv og aids. Den anden del omhandler den periode, hvor alvoren ved de mange døde (i alt 1765 døde i perioden i Danmark – ud af 2316 med diagnosen aids) satte gang i store offentlige kampagner. Denne del indeholder også 14 nekrologer fra bladet Positiv Nyt, udgivet af foreningen Positivgruppen, der blev dannet i 1985, og som fungerede med støttegrupper for hiv-smittede. Det er

rørende læsning, særligt, da flere af nekrologerne er skrevet af et menneske, hvis egen nekrolog kan læses efterfølgende. Bogens tredje del har fokus på, hvordan aids ramte andre grupper end bøsser og blødere: kvinder, stofmisbrugere, prostituerede og biseksuelle mænd. Bogens afsluttende del omhandler tiden op til behandlingsgennembruddet, med medicin, der trods store bivirkninger kunne forbedre og bevare livet for de smittede til i dag, hvor en velbehandlet hiv-smittet person kan leve et normalt langt liv uden at smitte. Tiden var blandt andet også præget af debat og retssager vedr. ansvar, hvilket resulterede i stramninger i hiv-loven i først 1994 og siden 2001.

Bogen har et skarpt blik for, hvordan synet på risikogrupper ændrede sig og skabte forskellige former for stigmatisering. Den viser også skævheden i synet på de syge: Der var de såkaldte uskyldige ofre (f.eks. bløderne og kvinder, der uden at vide det blev smittet af deres partner,) og de knap så uskyldige ofre (f.eks. prostituerede og bøsserne der åbenlyst nød uforpligtende sex). På den måde handler historien om aids og om moral. Man kan nemlig ikke skrive om aids uden at skrive om bøssers levevilkår og herunder homofobi, skam, stigmatisering. Dette gør bogen tydeligt og meget rørende. Bogen handler også om blødere, kvinder og børn der blev smittet.

Et af bogens mål er at vise, hvordan hiv og aids har sat kulturelle aftryk. Dette gøres ved, at den løbende refererer teaterstykker og romaner, og via disse viser, hvordan sygdommen blev formidlet og berørte menneskers liv.

Bogen bygger på et stort arkivmateriale af både privat og offentlig karakter, og der er ingen tvivl om, at forfatterne har været grundige, da mange interessante detaljer kommer for dagens lys. F.eks. at Bøssernes Befrielsesfront i starten af 1980'erne betragtede medierne formidling af aids som en hetz mod homoseksuelle, på samme niveau som nazisternes forfølgelse af samme gruppe i 1940'erne. De mange detaljer betyder dog også, at det kan være svært som læser at bevare overblikket, og nogle detaljer er måske knap så interessante, som f.eks. når det udspecificeres præcis, hvor mange frivillige i Stop AIDS-kampagnen i 1992, der var kondom-distributører (2), foredragsholdere (4) m.m. Derudover kan det være svært at hitte rede i de mange forgreninger, der er i de frivillige og de offentlige organisationer. En slags oversigt kunne være brugbar hertil.

Lidt forvirrende er det også, når der i bogen springes mellem de mere kronologisk opbyggede historiekapitler til fakta om sygdommen og antallet af syge i hele perioden. De interessante sider med fakta ville nok stå mere overskueligt som opslag bagest i bogen.

Der, hvor bogen for en historielærer er særligt interessant, er, når den flere steder formidler sammenhænge mellem aids og samfundets udvikling. Den har teser med gode belæg om, at vedtagelsen af retten til at indgå registreret partnerskab i 1989 hænger sammen med et ønske om at undgå smittespredning ved at fremme stabile monogame parforhold frem for mere promiskuøse livstile. Bogen hævder også, at de mange dødsfald og dermed behov for sorgbearbejdning og mindehøjtideligheder skabte en ny positiv relation mellem homoseksuelle og kirken. Den fremlægger også en sammenhæng mellem synliggørelsen af sexarbejdernes levevilkår og aids, og viser hvordan indførelsen af metadonbehandling til stiknarkomaner kan ses som en konsekvens af aids-krisen.

Den fremstår flere steder som en hyldest til alle de mange græsrodsbevægelser og aktive personer i f.eks. Positivgruppen, Stop AIDS, Aids-linien, HIV-Danmark, og som en mindebog til de mange døde.

Overordnet set er bogen interessant læsning, men at bruge bogen som lærebog vil jeg ikke anbefale. Til opgaveskrivning derimod kan den bruges. Bogen har dog som opsamling fires siders oprids af aids-krisens perioder. Denne opsamling er brugbar til undervisning, og med bogens mange pointer, kan læreren selv vise, hvordan aids -krisen også kan bruges som prisme for flere samfundsmæssige ændringer.

Og for en læser, der i modsætning til bogens forfattere netop levede sit ungdomsliv i 1980'erne og 1990'erne, er det svært ikke at have sangen "den, der elsker" kørende i baghovedet undervejs i læsningen.

Hanne Mortensen

**Find flere anmeldelser på
historielærer.dk**

historielærer.dk/anmeldelser/

– her findes også tidligere boganmeldelser.